

Futuram in Missio: Yeni Dini Hareketlerde Misyoner Gelecek

Mustafa ALICI | 0000-0002-8070-8425

Prof. Dr. | Yazar | malici@erzincan.edu.tr

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi | ROR: 02h1e8605

Dinler Tarihi | Erzincan, Türkiye

Öz

Çağımız her zamankinden daha fazla eleştirel kimliğiyle devamlı geleceği inşa edici, geleneksel açıdan insan doğasını yapılandırmasını bilhassa modern insan karşıtlığı üzerinden dindar bireyi daha fazla belirginleştirici ve “olumlayıcı” bir karakterde sağlamaktadır. Genel olarak insanlık, gelecek bağlamında kendi doğasının tamamen imhası yerine biyo-dijital açıdan yeni trans/post-human teknolojilerin devraldığı veya en iyimser haliyle insan kapasitesinin buna göre modifiye edildiği sonunda “aşırı mükemmelleştirilmiş beşeri gelecek” inşasına yönelik “yarınlara doğru” ilerlemektedir. Yeni dini hareketler (YDH) bağlamında düşünüldüğünde; geleceğin “inanç dünyasında” ortodoks olmayan görüşler, sıra dışı tefsirler, olağanüstü dindarlıklar, distopya idealler revaç bulabilecektir. Buna ilave olarak geleneksel inançların son gün gelecek tasavvurları yerine şimdiki zaman odaklı, daha ayrıntılı ve iyi taranmış gelecek kurguları, Tanrı sözü veya din kurucularının mukaddes beşeri sözleri yerine daha minimal misyo-politik lider söylemleri, “yazar”, “metin” ve “okuyucu” üçlü klasik yorum bilgisi yerine “muhatap”, “uygulayıcı”, “yorumcu” olarak dindarın birikimci hermenötüğü hedeflenecektir. Son olarak şimdiden farklı olarak geleceğin parçalı ve hareketli din dünyasında mega dinî kurum veya makro görsel otoriter yapılar yerine daha fazla acıların hafifletildiği, daha fazla mutluluğun öne çıkarıldığı mikro medyatik akışkanlıklar öne çıkabilecektir.

Anahtar Kelimeler

Dinler Tarihi, Dijital Din, Yeni Dini Hareketler, Misyoloji, Postmodernizm.

Atıf Bilgisi

Alıcı, Mustafa. “Futuram in Missio: Yeni Dini Hareketlerde Misyoner Gelecek”. *Rize İlahiyat Dergisi* 23 (Nisan 2023), 79-93.

<https://doi.org/10.32950/rid.1238480>

Yayın Bilgileri

Türü	Araştırma Makalesi		
Süreç Bilgileri	Geliş Tarihi: 18.01.2023	Kabul Tarihi: 24.03.2023	Yayın Tarihi: 20.04.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme		
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.		
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate		
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.		
Etik Bildirim	ilahiyatdergi@erdogan.edu.tr		
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.		
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.		

Dizinlenme Bilgisi

Futuram in Missio: The Missionary Future of New Religious Movements

Mustafa ALICI | 0000-0002-8070-8425

Prof. Dr. | Author | malici@erzincan.edu.tr

Erzincan Binali Yıldırım University | **ROR**: 02h1e8605

History of Religions | Erzincan, Türkiye

Abstract

Our age, with its critical identity, is constantly constructing the future, traditionally structuring the human nature on anti-modernist humanism along with more clarifying and "affirmative" characteristics than ever. In general, All-mankind is moving towards tomorrows, where instead of the complete destruction of its own nature in the context of the future as well as bio-digital new trans/post-human technologies take over or, most optimistically, human capacity is modified accordingly, and eventually evolving towards the construction of an "over-perfected human future". When considered in the context of new religious movements (NRM); In the "religious world" of the future, non-Orthodox views, extraordinary interpretations, unusual religiosity, dystopian ideals will be popularly apparent. In addition, instead of the last-day visions of traditional beliefs, more detailed and well-scanned future fictions focused on the present, more missio-cultic leader jargons instead of the word of God or the sacred human speech of religious founders as well as instead of the triple classical interpretative elements such as "author- text - reader", more cumulative hermeneutic of the religious trilogy as "interlocutor- practitioner- interpreter" will be targeted on. Finally, unlike the present day mega-religious institutions or macro-visual authoritarian structures, all-micro-media fluidities, in which more pain is alleviated and more happiness is emphasized, will come to the fore in the fragmented and dynamic world of religious future.

Keywords

History of Religions, Digital Religion, New Religious Movements, Missiology, Postmodernism.

Citation

Alici, Mustafa. "Futuram in Missio: The Missionary Future of New Religious Movements". *Rize Theology Journal* 23 (April 2023), 79-93.

<https://doi.org/10.32950/rid.1238480>

Publication Information

Type	Research Article		
Process Information	Date of Submission: 18.01.2023	Date of Acceptance: 24.03.2023	Date of Publication: 20.04.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External		
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.		
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate		
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.		
Complaints	ilahiyyatdergi@erdogan.edu.tr		
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.		
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.		

Abstracting and Indexes

Giriş

İnançlar, henüz işgal edilmemiş ve etraflıca tanımlanmamış bir geleceği ve onun evrenini her türlü kaostan kurtarıp kozmosa sokmayı inananlarına vaat ederler. Ancak günümüzde geleceğe dair inançla konuşmak en sıradan ve en kötümser haliyle “vakit kaybı”, en zihinsel şekliyle “hayal” ve en iyimser olarak “spekülasyon” kabul edilebilmektedir. Bunun yanında geleceği inancın parçası yapmak, Yeni dini hareketlerin (YDH) entegral bir unsur iken klasik dinler açısından ise “riskler” doludur. Dinî geleceği sahiplenen YDH, “din”, “dindar” ve “din bilimleri” gibi üç önemli nesnel etkileşim alanında çok etkin ve hızlı hareketlenmeler içindedir. Son yarım asırdır YDH’nin büyük katkılarıyla hem akademik hem de pratik açıdan bu üçlü din alanı, hiçbir zaman görülmemiş ölçüde değişik küresel ve yerel kültürel ilişkilerde, canlı gündemler, bilişsel ve teolojik boyut genişlemeler, gerilimler, dönüşümler, politik durumlar ve sosyo-ekonomik dinamikler ile daha belirgin olarak ön plana çıkmaktadır.

Sırası gelmişken belirtelim ki klasik dini geleneklerin geleceği ile ilgili “en uç senaryolar” bile YDH’ninkilerden daha kolay anlaşılır ve daha fazla monotilik ve daha az heyecan verici olurken aynı zamanda daha belirgin iz bırakan “yol haritaları” olarak görülebilmektedir. Özet olarak değişebilen hızda ilerleyen tasavvurlarıyla klasik geleneklerin geleceğine dair en muhtemel senaryolar arasında; a.) Dijital/küresel köyün geleneklerinden formel anlamda tek bir küresel din yaratımı, b) Dinlerin inançlar bazında “karşılıklı aydınlatıcı transformasyonlarının gerçekleşmesi”, c.) Dinlerin ruhani alemlerindeki odak hikmetler arasında interaktif ilişkilerin gelişmesi ve “küresel bir spiritüalizmin” ortaya çıkma imkanı d.) Mega yapılardan nano birimlere doğru gelişmek üzere “dinsiz din”, “tanrısız teolojizm”, “dinî yapı yoksunu dindar”, “agnostik inanç”, fizik odaklı seküler mikro perspektif” ve “nano boyutta seven gönül” gibi YDH’ye kapılar aralayan yeni din tipolojilerinin gitgide belirginleşmesi sayılabilir.¹

Bu olasılığı yüksek senaryolar, YDH bağlamında tahmin edilebilir güçlü teorik altyapılara sahip seküler, mimariye ait, edebi, felsefi ve akademik postmodern durumların katkılarıyla etkileri daha fazla hissedilen yakın gelecekte bize yardım edebilmektedir. Buna bağlı olarak bilhassa postmodern inanç durumları, doğal olmayan bir tarzda çoklu teorik çatı içinde oluşturulan ve klasik dinlerin geleceğini istikrarsızlaştırırken “küresel spiritüalizm” kategorisinde ortaya çıkan seküler inanç tipolojilerine yakın gelecek vaat edici olduğu kesindir.

Bilhassa bu kategorideki YDH’ler, din fenomenolojisi verileri ışığında klasik olanlarla yeni mukayeseciliğin teorik yapıları yardımıyla iyimser tanımlamalara sahip olmaktadır. Bu tanımlamalar sayesinde YDH, çoklu boyutlar kazanarak klasik geleneklerin güncellenmiş, yenilenmiş ve geleceği inşa edici yorumlarının bizzat kendileri olarak anlaşılabilir. ² Bu bakımdan günümüzde zengin içerik, problematik gündem ve yeni perspektifleriyle “din” hakkındaki çağdaş çalışmalar, kaçınılmaz bir şekilde postmodern duruma ayak uydurmuş görünmektedir. Buna bağlı olarak bu çalışmalar, ister en tekil ve bireysel din haliyle ister en çoğulcu metodolojik yaklaşımlarıyla tartışmanın tam ortasında yeni alanlar açıcı geçmiş tarihleri, aktüel anları ve gelecekteki en yüksek seviye (*optima ultima*) yorumlayıcı verimli yön levhalarına halihazırda sahip bulunmaktadır.³

Yeni dini hareketlerin bir diğer ismi de “geleceğin dinleridir”. Bu açıdan YDH’in iki önemli kelimesi kavramsal bir zeminde gelişerek taraftarlarını cezbedici olarak öne çıkmaktadır; “işlevsel dinamik misyon” ve “doğasına ait gelecek”. Bu iki kelime diyalektikten ziyade dikotomik bir interaktif ilişki içinde kendisi sarmal bir yapı içinde dönüştürerek ilerlemektedir. Böylece YDH, zaman zaman kendisi ile özdeş gördüğü “misyonu”, inşa edeceği yarınki dünyanın yani “geleceğinin” hayati parçası kabul etmektedir. Yine yeni misyondaki gelecek veya geleceğin misyonu, kendi özgün karakteristiğini, ideal yarından alırken form verici inşacı boyutlarının ipuçlarını ele vermektedir.

YDH, aynı zamanda kıyamet veya ihtişamlı altın zamanlar veyahut mehdi/mesih gibi şahıs temelinde geleceği şekillendirici doğada “yıkıcı kültürler”, “zararlı örgütler”, “yeni dinler”, “milyenyum hareketleri”, “kıyamet tarikatları” gibi etiketlerle de sıfatlanabilmektedirler.⁴

Yeni dini hareketlerin genel anlamdaki geleceği çoğu uzman için yüksek derecede spekülasyon içerse de birçoğu için yapısal cemaatlerin standart süreçlerine bağlı olarak doğrusal bir gelişme içinde değerlendirilen bir olgudur.

Geleneksel dinler için gelecek niceliğe dayalı nitelik gelişimidir. Bu bakımdan bir dinî yapının geleceğini belirleyen faktörleri iki

¹ Jorge N. Ferrer, “Future of World Religions: Four Scenarios, One Dream”, *Tikkun* 27/1 (2012), 14-16.

² Ursula King, “Is There a Future for Religious Studies as We Know It? Some Postmodern, Feminist, and Spiritualist Challenges”, *Journal of the American Academy of Religion* 70/2 (2002), 376-385.

³ Slavica Jakelc-Lori Pearson, *Introduction: Whither of Study of Religion, The Future of Study of Religion: Proceedings of Congress 2000*, ed. Slavica Jakelc-Lori Pearson (Leiden: Brill, 2005), 1.

⁴ Süleyman Turan- Emine Battal, “Giriş: Yeni Dini Hareketler”, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan- Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 11-13.

önemli başlık altında nüfus doğurganlık hızları, göçler, değişebilen yaşam beklenti veya ortalama yaşama süresi gibi “niceliğe dayalı demografik değerlerin” etkilerinin yanında din değiştirmeler, hidayetler veya taraftar kazanma faaliyetlerini kapsayan “niteliğe dayalı dinî geçiş değerler diye sayabiliriz.”⁵

YDH’in dindarları, yeryüzünde varoluşsallığını Heidegger’in ifadesiyle “poetika bir dil örgüsünde” ama kendine özgün ifalarıyla gerçekleştirecektir. Misyon böylece önemli bir din dili aracı olarak YDH için gelecek şekillendirici etkidir. Yeni din dili olarak YDH jargonu, dilin antropolojik potansiyel alanına insanları yönlendirerek veya onları karşılıklı konuşarak hareketin anlamlarını esneterek yeni anlam alanları keşfetmesine katkı sağlayabilir. Elit bir eylem olarak diyalojik söyleme sahip olma arzusundaki YDH, yakın, candan, dinamik bir karşılıklı oluş ile kendi din dilindeki anlamların ortaya çıkmasını önemli bir misyon olarak görürler. Bu misyoner potansiyel gerçek anlam içinde bir araç olarak hareketin özgün dilinin kendisine “uygun bir frekans alanı”, “dalga mekânı” ve “yayılmacı etki dünyası” oluşturması hatta harici alem görüşlerine temas etmeye açık olarak geleceği inşa adına bir “ufuk birliği” oluşturması kaçınılmaz hale gelecektir. Nispeten donuk, yavan ve statik kalan geleneksel olandan daima farklı anlam kazanarak genişlemek niyetinde olan YDH, buna paralel olarak elde ettiği toplumsal zemin ile insanları kolaylıkla manipüle edebilecek bir zafiyet ortamına sahip olmuş olabilecektir. Gündelik dili egzotik, mistik bir forma konuşurmada gayet başarılı olan YDH’nin dili böylece geleneksel olanın ötesine dindarını taşıyabilecek bir mekânda dinamik olarak tecrübe edilebilir bir gerçekliğe dönüşebilmektedir.⁶ Bu donanımıyla YDH, kendi taraftarları için gizemli ama anlaşılabilir, ötekiler için muğlak, saçma ve anlamsız gelebilecektir.

Bu anlamda yeni kavramlar üretmede ve dili yenilemede gayet başarılı olan din dili, son kullanım tarihi geçmiş veya raf ömrü bitmiş kelimelerini yenileyici, dinamik anlam verici veya ömrünü uzatıcı etkide olabilmekte veya anlam erozyonuyla yeni bir anlam sürüklenmesine tabi tutabilmektedir. Bu YDH için monolojik olmayan ama muhatabını yıkıcı eleştirel (diyo-kritik) tarzda gelişebilecek yeni ritüellerin oluşmasına imkân sağlayabilecektir.⁷ Bu açıdan bakıldığında dil, misyoner YDH için mental bir göz formuna girebilmekte ve bilinci ve zihni aktaran araç haline dönüşebilmektedir. Böylece geleneğin vahiy dilinin yerine dindarın zihinsel semantiğini öne çıkaran okuyucu merkezli bir dil oluşmaktadır. Bu açıdan bakıldığında YDH’nin gelecekte oluşturmak istediği, dönüştürücü dilin pragmatik bir ilişki ile dindarına yaklaşmak istediği gayet açıktır. İçsel, samimi ve varoluşsal bir çehreye bürünen bu dil, mecaza, metafora ve alegoriye meyletme hevesi tükenmeyecektir. Zira bu aygıtlar, dindarın zihinsel dünyasını zorlayan, genişleten hatta aşmayı teşvik eden merkeze dindarı koyan seküler bir yapıda olacaktır.

Bir başka çalışmamızda gelenekten farklı formlarıyla YDH’yi işlemiştik.⁸ Bu çalışma, o yazının devamı hükmünde gelecekteki misyoner hedefler bağlamında pozitif anlamda ilerletici değişmelerinin, negatif anlamda yapı-bozucu saplantı, savrulma ve objektif anlamda dinî olgulardaki gelişmelerin analitik ve sosyo-kültürel açıdan ana hatlarını vermek üzere tasarlanmıştır.

1. Momentum Fatale (Öldürücü An): Fani Geçmiş- Şizofrenik Gelecek Dikotomisinde Refleksif Şimdiki Zaman

Modern zamanlar, mutlak, kozmosa uygun iken postmodern zamanlar kaotik ve parçalı zamanlardır. Postmodern inançlar kategorisinde olanlarından YDH için gelecek zaman, “muğlak ve güven vermeyen kaotik çağlarının güvenli kozmos adacığı” olarak uzamları birleştirici “anlar” inşa etmek demektir.

YDH genel olarak zaman ve buna bağlı tarih kronolojik değil hermenötiktir. Zaman, ne lineer ne sirkülerdir belki ikisinin eklektik halidir. Yine zaman bazısı için durmuş olabilirken vaatlere bağlı da işleyecektir. Ancak her durumda anın anlamı, özel olarak da özgün misyoner karakteriyle ilişkilidir.

YDH için belirsizlikleri öldürücü zamana ait temel motto veya slogan, “yavaş anın tadını çıkar”, “aktüel zamanla özdeşleş”, “an, tek gerçek zamandır” veya “momentum hayattır” şeklinde olup geleceğe dair her türlü reaksiyona böylece zafer kazanmak istemektedir. Onlar için hareketin misyoner vaatlerindeki ideal gelecek, en güven duyulacak, en iyimser ve en mutluluk verici şey olduğundan onun en hayati ölçütü ve en somut belirleyicisi “anlık zamanda cemaatin yaşadığı kült zamanın kendisidir”.⁹ Mesela bunun en somut teorik çatısı İngiltere’de entelektüel bir çevre inşa eden 1948 doğumlu Alman asıllı senkretist spiritüalist dönüşümcü Echart Tolle grubunda gözlemlenmektedir. Sirküler zaman algısına sahip Hint inancı ile aydınlanmacı lineer zaman düşüncesini senkretik ve sentetik bir yapıya dönüştüren Tolle, fantezi formunda geleceğin sürekli ağırlık kazanan yükünden ve geçmişin ezici belleğinden kurtarıcı, kendini gerçekleştiren aktif kimlik verici, anlık tecrübeye dayalı, dinamik, tek gerçek zaman

⁵ Pew Research Center, “The Future of World Religions: Population Growth Projections 2010-2050” (2015), 1-10, (Erişim 22 Mayıs 2022).

⁶ Burhanettin Tatar, *Din Dilinin Ontolojik- Tarihsel Karakteri Üzerine Notlar, Din Dili*, haz. Ahmet Baydar, (İstanbul: Kuramer, 2015), 39-40.

⁷ İlhami Güler, *Ana Müzakere, Din Dili*, haz. Ahmet Baydar, (İstanbul: Kuramer, 2015), 206.

⁸ Mustafa Alıcı, *Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Ayrıştığı Noktalar, Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 71-79.

⁹ Maarten C. Berg, “New Age to Advice? Ticket to Happiness”, *Journal of Happiness Studies* 3 (2008), 366- 372.

olarak elem-öldürücü “şimdi zaman vurgusu” yapmaktadır.¹⁰

Çağımızın -ve onun inşa etmek istediği gelecek- küreselleşen dünyası, kimileri için her şeyin genleriyle oynandığı, sırtımızdaki nasırlı deri (Habermas), katı olan her şeyin buharlaşması, kutsal olanların sekülerleşmesi (Marx), dünyanın çölleşmesi (Nietzsche), alemin çoraklaşması (Eliot), insanın teknolojik açıdan çepeçevre kuşatılması (Heidegger) diye betimlenebilmektedir.¹¹

YDH, içinden doğduğu geleneğin gelecek beklentisini hem kendini hem de dindarı için oluşturucu halde tutarken aslında bir boyutuyla o geleneğin gönüllü veya ideolojik geleceğini şekillendirmektedir. Bu haliyle gelecek, beklenti olup, geleneksel dinî yapıların aksine YDH’nin idealist değil gerçek çağdır. Onlar için belirsiz olan şimdiki zaman olduğundan gelecek en konsantre haldeki zamanlar ardışıklığını sunmaktadır. Gelecekte yaşayan insan olarak YDH dindarı, geleneksel olan her şeyin statükoyu korumak anlamına geleceğinin farkındadır.

Modern olanın gelişmiş formu, karşıtı veya sonrası anlamında “postmodern” veya en iletkenlik formuyla “akışkan modern”, epistemolojik yetiyi iktidar aracı dahil kudret anlamında kullanarak “bilgi çağı” ve sözel alanın sayısal teknolojilerle sanal ve yapay alem inşasıyla “dijital çağ, metafizik dahil her şeyi dünyevileştirmesi ile “post-seküler” ve tamamen insanileştirmesiyle “post-antropolojik dönem” diye isimlendirilir.

Yine söz edilen zamanlar, insanın fiziksel ve bilişsel özelliklerinin artırılması, yaşlanma ve hastalanma gibi arzu edilmeyen veyahut gereksiz kabul edilen yönlerinin ortadan kaldırılmasını hedefleyen her türlü teknolojik ilerlemeyi gerektirmesiyle transhuman devir, hakikatin tekil halden tikel forma dönüşerek nesnellliğini kaybetmesi veya erozyona uğratılması neticesinde “olgu”, “bilgi” ve “inançlar” ile birbirine katışması veya karmaşası ile “post-truth çağ” diye isimlendirilmektedir.¹²

Çağdaş zamanlar, birkaç açıdan geleceği inşa etmektedir; mega anlatılarla anılan geçmiş ile birleşik aktüellik formu veya gelecek altın çağ ile bütünlük şimdiki ve sonrasının dünyasında yaşayan yeni dindarlık formları dikkatlerden kaçmaz.

Mekân kavramını “boyutları açık, sınırsız ve muğlak” anlayan anlayış için zaman açısından modern olan her şeyin “baskın ama ölü” olduğu “ilerlemeden bahseden bir dönemin (modern) ötesine bir an önce gitmeyi neticede her şeyi ihlal eden devirleri ihlal etmek ister”. Bu bakış altında tarih bile asla tekerrür etmeyen, tarihsel kalıp ve limitleri aşabilen ama “ezeli/ebedi mevcut an” olarak, her türlü ardışıl kronolojik veya umut ve beklenti formundaki tarih algısının sonunu getirebilmektedir.¹³

Zaten Lyotard’a göre postmodern olan her şey, geçmiş zaman olarak tarihi ve sürekliliği aynı anda anlatmak istediğinden “gelecek zamanın geçmişi” diye bir paradoks her an yaşanabilmekte; söz gelişi bir metin veya sanat yapıtı önce postmodern iken daha sonra modern duruma düşebilmektedir. Bu yüzden “Postmodern zaman” durağan ve mutlak bir sonuç değil, bir öncesini “eskiten” ve kendini yenileyen bir süreklilik anı demektir.¹⁴ Bu kimlikle klasik ve modern anlayıştaki “önemli zaman” (kairos) kavramı ile “sıradan donuk zaman” algısı (chronos) birbirine karışarak veya birbirinden saparak zikzaklar çizen senkretik bir form ortaya çıkabilecektir. Postmodern tarih, yersiz ve önemsiz, batıl veya gerçek olabilen, apokrif veya anakronizm gibi tarihsel aygıtlar kullanarak “kronik şizofrenik” bir ruh haliyle gerçeğe hayal karıştırabilecek ve önceki tüm sıradan tarih teorilerini bile bile ifsat eden, eleştiren veya ortadan kaldıran perspektifler sergilemektedir.¹⁵

Özellikle günümüzde gelişen bilim dallarıyla geçmiş dönemlerde oluşmuş ve günümüzde de gelişmeye devam eden ilimler arasında irtibat kurmak gerekmektedir. Çünkü modern ilim anlayışı dinî ve mânevî düşünce tarzlarının gölgesinde oluşmuş geçmiş dönemlerin bilgi mirasına ilgi duymayabilmektedir. Bu iki bakımdan kabul edilemez bir durumdur. Birincisi, yeni gelişen ilimler eskiyle bir şekilde bağlantılıdır ve bu bağlantı devamlılık arz etmektedir. İkincisi, bilgi her zaman yenilenmeye ve gelişmeye muhtaçtır ve bu nedenle de ilimlerarası ilişkiler canlı kalmalıdır.

Post-religio zamanların dindarının karakteristiği çağcıl eylemlerinde evrensellik ve mutlaklık yerine parçalı ve yerellik, nesnellik yerine alabildiğine öznel, rasyonellik yerine anti-rasyonellik, geleneksel yapılara dayalı dinî kurumlar yerine iyileştirilmiş yeni insan türünün tekno-evrimlerine odaklanılmaktadır. Bilhassa bu tekno-evrimler yönünde “yeni insan merkeziliği” esas alan ileri-humanist akımlar (transhumanizm, posthumanizm, meta-humanizm gibi) yeni tipolojik maneviyatlar olarak gelecek çağların temel inançlarının karakteristiklerini oluşturabileceklerdir.¹⁶

¹⁰ Eckhart Tolle, *The Power of Now: A Guide To Spiritual Enlightenment* (London: Hodder & Stoughton 2001), 23-78.

¹¹ Güler, *Ana Müzakere*, 204.

¹² Hannah Arendt, *Crisis of the Republic: Lying in Politics, Civil Disobedience on Violence, Thoughts on Politics, and Revolution* (New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972), 4.

¹³ Hal Foster, *Postmodernism: A Preface, Anti-Esthetic Essays on Postmodern Culture* ed. H. Foster, (Washington: Bay Press, 1983), IX.

¹⁴ Jean Francois Lyotard, *The Post-Modern Condition*. trans. G. Bennington & B. Massumi (Manchester: Manchester University Press, 1984), 95.

¹⁵ Berry Lewis, *Postmodern and Literature, The Icon Critical Dictionary of Postmodern Thought*, ed. Stuart Sim (London: Icon Books, 1998), 124-125.

¹⁶ Francesca Ferrando, “Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms: Differences and Relations”, *An International*

Neticede misyoner gelecek, YDH'nin yarınını belirleyen en önemli “desimal endişedir”. Bazı YDH'nin isimlerinde bizzat bulunan ve ortaya çıkış hedeflerindeki “misyon” kavramı aynı zamanda onların klasik geleneklerin ihmal edilen misyonlarını tamamladıkları, eskiyen yönlerini attıklarını, paradigmatik değişime gittikleri veyahut ona merkezi vurgu yaptıkları anlamına da gelebilmektedir.

2. “Eskimiş Ahmak” Misyonu Yeni Kalıplara Dökmek: YDH Misyonlarının Eklektik, Senkretik ve Sentetik Geleceği

Temelde bu çağın kendisi, dijitalleşmiş bir dönem olarak çoklu disiplinler, eklektik sentetik ve senkretik bir dönemdir. Bu çerçeveden bakıldığında disiplinler arası çalışmalar yapmak daha da önem kazanmaktadır. Çünkü günümüzde problemler her ilmin kendi başına üstesinden gelemeyen karmaşıklığa sahip olmaya başlamıştır. Bu nedenle problemlerin çözümü için birbirine yakın ilim dalları arasında yeni ilişkiler kurma gereği her zamankinden daha da önemli duruma gelmiştir.¹⁷

YDH'nin misyolojik geleceğine çok boyutlu interaktif ilişkiler teorik yaklaşımlar bağlamında hakimdir. Özgürlük ve esneklik ruhlarına uygunluk içinde fikirler ve tasavvurlar bazında “eklektik” karakteristikleriyle hareket eden YDH, daha senkretik bir tavırla hemen hemen her düşünce veya dinî sistemden pragmatik bir bağdaştırıcı anlayışla kendilerine uygun olanı devşirmek, uymayanları dışarıda bırakmak suretiyle “açık büfe” davranışlarla daha üst seviyede ve yepyeni görüntü verecek varsayımlar etrafında toplanmak istemektedir.

Daha somut olarak YDH aynı zamanda misyoner karakterdeki inançları bazında senkretik (bağdaştırıcı) karakterdedir. YDH, inanç bazında uzlaşması güç olan unsurları harmanlamak ister. Bu bakımdan teorik fikirlerin eklektisizminden daha kapalı, üstün körü ve bilinçsiz bir şekilde inanç veya kültürel unsurların kabulünü gerektiren senkretizm, klasik paganizmde görüldüğü gibi neo-pagan akımlar için de söz konusudur. Latin Amerikan toplumlarında Kızılderili kültürü ile klasik dinî yapıları bağdaştırmaktan hareketle daha fazla yeni boyutlar kazanabileceği öngörülebilir. Son olarak YDH, farklı yapısal ve birimsel fenomenlerden tamamen “başka” sentezci bir yapı kazanmaya sentetik boyutlarla meyillidir.

Klasik olanın “eski” “saçma” ve “ahmakça” görüldüğü YDH ironisinde çoğulcu yaşamlara ve aşkın nihai değerinin kendini kanıtlayan argüman kabul edildiği YDH'deki idealler birer aksiyomlar formunda yaşanacaktır.¹⁸

Yeniçağ dindarının kavramların spontane içinde eklentili oluşu dikkatten kaçmaz. İnsan bilinci, dinî kavram ve inançları diğerlerinden aktarırken mutlaka yeni şeyler katarak eylemi tamamlar. Doğal olarak yeniçağda Sicilyalı bir Katolik dindarın çağın etkileşiminden hareketle Hindu panteonundan etkileşim ile yeni kalıplarla kendi ilah anlayışını yeni kalıplarla inşa edip tasarlaması veya filtreleyici uyum ve harmoni tasavvuru peşindeki Çinlinin Amazon mitolojisinden kalıp model ve temsiller “kapması” hayati hale dönüşecektir. YDH misyonundaki tedricilik, bilhassa direnç kırıcı, adapte ettirici, entegre ve asimile edici neo-misyolojik etkileşimlerin hayati faktörüdür.¹⁹

YDH'nin yapısallığında tekdüze veya mono-blog yapılar barınamayacaktır. Yeniçağın kendisi derinlemesine eklektiktir. “Birbirinden farklı” pek çok din formundan biri, çeşitli felsefe, seküler uygulama ve kültürel adetleri tek bir pota içine alabilecektir. Misyolojik temaları veya tartışacağı konular ise otorite ve hakikat kabul ettiği rüyalar, geleceğe dair kehanetler, meditasyonlar, telepatiler, yoga, reekarnasyon, homeopati, şamanik coşkular gelecekte daha eklektik formlar kazanacaktır.²⁰

Yeniçağ gelenekleri için veriler, “eski” geleneklerden geldiğinden teorik açıdan tek ihtiyaç olan şey tarihsel veriler değil onları izah edebilecek çok boyutlu antropolojik metodolojilere sahip olmaktır.²¹ Bu bakımdan YDH, ontolojik varlıkları çağın temel argümanlarına uygun bir şekilde “geleneklerin yeni ve yarınki yüzleri”, “dinlerin geleceği” ve “karşıt-klasik” gibi isimlendirmelerle anlaşılmaya meyillidir. Geleneklerin niceliğe dayalı sayısal gelecek endişe ve krizlerini bir kenara bırakırsak dinamik karakterlerine bağlı niteliğe dayalı yarına doğru gelişmeleri YDH'nin temel doğalarının gereği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa misyoner kimlikteki klasik dinlerden doğan YDH için tonlama olarak “misyon” daha güçlü haldedir. Hatta onlar için misyon, kimlik verici bir sonek formunda (X Misyonu) olarak ortaya çıkabilecektir.

Daha somut olarak YDH, geleneksel inancın güncellenmiş ve yenilenmiş yüzü olarak ortaya çıkar. Söz gelişi Roma Katolik Kilisesi gibi eklesiyolojik kurtuluş ve hiyerarşiye önem veren geleneksel yapılardan çıkan *Afrika Mission* gibi yeni dini akım, kendini 1982 yılından itibaren Gana merkezli kuruluş olarak misyoner kimlikte görmektedir. Burada dikkat çeken özellik, bu hareketin Roma Katolik litürjisine uygun misyolojiyle, ruhban kimliği ile Afrika yerel/ geleneksel rahiplik anlayışını (*Osofo Okomfo*)

Journal in Philosophy, Religion, Politics and Art 8/2 (2013), 27-30.

¹⁷ Teoman Duralı, “Eklektizm, Senkretizm, Sentez, Disiplinlerarası Araştırma, Sistem Kavramları Üzerine Çözümleyici Çalışma”, *Felsefe Dünyası* 2 (1991), 23-34.

¹⁸ Robert L. Patterson, “History and the Future of Science and Religion”, *International Journal for Philosophy of Religion* 2/2 (1971), 75-77.

¹⁹ Pascal Boyer, *Religion Explained: Evolutionary Origins of Religious Thought* (New York: Basic Books, 2001), 44 - 46.

²⁰ Berg, *New Age to Advice? Ticket to Happiness*, 363.

²¹ Ron Cameron, “Ancient Myths and Modern Theories of the Gospel of Thomas and Christian Origins”, *Method and Theory in The Study of Religion* 11 (1999), 236.

senkretik bir tarzda yeniden tanımlanmış olmasıdır. Bu açıdan bu misyonun amacı, artık çeşitli yerel kutsal mekanlar ve geleneksel şifa dağıtıcıların misyonlarına sahip Afrika yerel dinini pan-Afrikanizm çatısı altında Katolik değerler ile bağdaştırmaktır. Böylece Roma Katolik değerlerin yerelleşmesini kendi enkültürasyonu sürecinde, yayınlar, konferanslar, seminerler, basın toplantıları, radyo ve televizyon programlarıyla Afrikalı olmayı yeni bir maneviyat formu olarak önemsemektedir. Bu misyon, aynı zamanda kadim Mısır dininden ilhamla ve Tanrı merkezli oluşu vurgulayarak *A Men Ra* veya Afrika maneviyat ve ahlaki değerlerine geri dönüşü amaçlamak üzere yerel dille *Snkofa* kültü diye de isim almaktadır.²²

YDH'nin güncellenmiş çoklu yapıdaki misyonlarındaki temel temalar arasında ahlak, ekoloji, çevresel ve sosyal küresel sorunların temel ruhanî ve dinî amaç haline gelmesi muhtemeldir. Hatta politik güçlerin derin etkisiyle bu misyonların daha çoğulcu, kültürlerarası, çoklu ideolojik, seküler ve hümanist boyutlar kazanması kaçınılmazdır. Bu açıdan misyoner geleceğin içeriğini oluşturan ana dinamik unsurları şöyle listeleyebiliriz; dogmatik olmayan, geniş ölçüde düzensiz, herhangi bir formel yapıda ısrarcı olmayan, hakikat iddialarında kişisel tecrübeleri esas alan, dine kendini revize sistemi olarak bakan, aracısız kurtuluşu özgürleşme ile özdeşleştiren, çoklu üyeliğe kapı aralayan, kendine yabancılaşmayı ortadan kaldıran ben-merkezli bilgiyi esas alan, insanlığın kurtuluşunu hedeflerken bireysel ben ile evrensel ben arasında interaktif ilişki peşinde olan ve son olarak Budist YDH'de görüldüğü üzere alemin dönüşümü için benliğin dönüşümünü şart gören yaklaşımlar.

3. *Missio in Flux*: *Statu Quo*'dan Kurtuluş veya Kültürlerin Form Verici Sanal Bedenlenmesi Olarak Akışkan Gelecek

Misyoner karakterinin en somut olarak ortaya çıkması için YDH, önemli bir aygıt ve okur-yazar uzamı olarak medyayı kullanmaktadır. Batı kökenli YDH, daha küresel bir akışkanlık içindeyken Doğu kökenli olanlar ise yerelliği tercih etmektedir.²³ Çağdaş kognitif din bilimine göre bilhassa antropologların ısrarla vurgulamış oldukları “tarihsel kökeni bulma bağlamında insanların din olgusunu yoktan yarattıkları belli bir tarihsel dönem iddiası” bilişsel açıdan terk edilmesi gereken şüpheli bir anlayıştır. Aksine yeni dini hareketler göstermektedir ki insandaki değişmez din olgusu “akışkanlık halinde” (*in flux*) yavaşça gelişen karmaşık zihinsel süreçlerin sonuçları olarak çeşitli kavramsal tercihlerin ve belleklerin seçimine bağlı olarak her zaman ve her anda meydana gelebilmektedir. Son tahlilde bilişsel açıdan dinî mefhumların sayısız varyantları geçmişte bireysel açıdan ontolojik açıdan beşer zihninde yaratılmışlardı, yaratılmaktadırlar ve gelecekte yaratılacaklardır.²⁴

Dijital gelecek, YDH için yenilikler alanı olup aktif görünürlük meydana getirmek üzere aynı zamanda çağa ayak uydurmanın somut göstergesi kabul edilmektedir.²⁵ Bu bakımdan misyoner karakterde şekillendirilmek istenen YDH'nin gelecek çağları, “yeni, cismani açıdan bedensiz ama daha çok zihinsel bir bedenlenme sürecinde bir insan türü” yaratma peşindedir. Bu yeni insan türü, iletkenliğe önem veren akışkanlık içinde (*flux quo*), siber üstünlük hevesinde ve “Siber beden”, “araç beden”, “makine beden”, “kurgusal beden”, “teknolo beden”, “dijital beden” gibi aygıtsal medyatik donanımlarıyla “dayanaklı” olmak istemekte ve geleceğe ait misyolojik dil kullanarak cezbedici bir tarzla sanal bedenlenme yapılanmalarına davet etmektedir.²⁶ Zaten postmodern durum- süje ikilemi içinde bu bedensel algılarla beslenen insan türünü, etkin ve makine gibi disipline olmuş ve öncelikli fonksiyonu “çok dakik” ve “körü körüne teslimiyet” içinde görmektedir. Ona göre bu kıyaslanamaz misyonu yüklenen “ geleceğin uysal bedeni”, makine insan metaforunu kullanarak tekno-dijitalleşmeye hapsedilmeye maruz kalmış, son derece itaatkar, üzerinde sürekli uygulamalar yapılmaya müsait ve “sürekli eğitilebilir bir beden” diye tanımlanmaktadır.²⁷

Bu felsefi alt yapılar sayesinde YDH için insan tecrübelerini aktaran gelenek ile insan gerçekliğinin somut ifadesi olan teknolojik gelişmelerin eklektik birlikteliğinin kaçınılmaz ürünü olan bu insan, akışkan geleceğin inşa edileceği bir yeni tasarımdır. Bazen “yeni bir din formu” bile kabul edilen, vaatler sunan klasik dinlerin “somut ifası” görülebilen ama çoğu kez insanlığı boyun eğdirici ve bağımlı kılıcı çok boyutlu etkileri olan dijitalleşen teknolojiler, mutlak bağımlılık duygusuna teslimiyeti öne çıkaran yeni dini formlarının doğuşunda hayati unsurlardan biri sayılabilir. Doğaüstü karakteristik aygıtlarıyla teknolojinin temel karakteristiklerinden biri yeni olanı inşa etmesi gözlemlenirken farklı bir algı sahibi peygamber hariç, tüm öğreti tarzları, ritüel, kutsal kurtuluş tarihi, kurtarıcı gibi özgün dinî unsurlar, kültürel açıdan aslında sonsuz varoluş ve sonsuz bir kudret vaat edici teknolojinin araçsık doğasında zımnen durmaktadır. Zaten kendi ruhunu taşıyan baş döndürücü ve insanı dönüştürücü

²² Elom Dovlo, *Afrika Mission, Encyclopedia of New Religious Movement*, ed. Peter B. Clarke (London-New York: Routledge, 2006), 12.

²³ Bayramalı Nazıroğlu - Şeyma Turan, *Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri Karşısında Dini Medya Okuryazarlığı, Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik*, ed. Süleyman Turan (İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2022), 289- 301.

²⁴ Boyer, *Religion Explained: Evolutionary Origins of Religious Thought*, 37.

²⁵ Süleyman Turan - Sema Nur Uzun, “Yeni Dini Hareketler ve Sanal Misyonerlik”, *Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik*, ed. Süleyman Turan (İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2022), 110.

²⁶ Jana Reynolds, *This Guy Is Such a Machine: Gendering the Amputee Body in Fashion and Lifestyle Media, Body in Flux- Embodiments at The End of Anthropocentrism*, ed. Hanan Muzaffar & Barbara Braid (Leiden: Brill, 2019), 89.

²⁷ Michel Foucault, *Discipline and Punish: The Birth of Prison*, trans. Alan Sheridan (New York: Random House, 1995), 141-164.

geleceğin teknolojik gelişmeleri, klasik dinlerin yeni dini formlar kazanmasına veya dönüşmesine her boyutta vesile olabilmektedir. Bu anlamda geleceğin teknolojisinin ışığında yorumlanabilecek her yeni dini hareket, kendisini çağına göre uyumlu hale getirebilen insan potansiyeline sahip “dinamik misyoner bir güç” olarak da anlaşılabilir. Geleceğin çok yönlü dijital teknolojilerine dayalı misyoner karakterdeki inanç cemiyetlerinin, “veri tekeli” (*datum monopolii*) içinde olmaya maruz kalan ve monolitik doğaya sahip klasik anlayışlardan farklı hatta onları bile parçalara ayırabilen, daha fazla doğayla ilintili ama insanı üstün tutup merkeze alan zeminlerde çok daha kolay hareket edebileceği tahmin edilebilmektedir.²⁸

Neticede “akışkan misyon” adı altında sanal açıdan sayısız düşman ile savaşmayı kendilerini dine adayan, cemaatinin siber homojenliğini korumak üzere kendini sibernetik şahitliğine veren “yeni tip dindarlar” geleceği şekillendirecektir.²⁹ Daha somut ifadeyle “melezliği” ve “açık sınırları” kendisine genişleme mottosu olarak çalışma alanı kabul eden çağdaş din anlayışındaki maneviyatçı/dindar, bilimsel rasyonellik ile inanç arasındaki ilişkide tekno-kognitif sınırlardan yana durmakta ve ortaya çıkan teknolojik sorunları çözerken onları yeni dini dünya görüşlerine göre entegre edecek fırsatlar peşine düşmektedir. Zira farklı yeni çağ dinleri takipçilerine “teknolojik zekâ” bahşetmek ve statükoyu koruyucu geleneksel yöntemler yerine daha değişken, dönüştürücü ve akışkan unsurlar kazandırmak istemektedirler.

4. *Missio Poli-Dei in Terram*: “Çok Boyutlu Tanrılaşan Yeryüzü” veya Geleceğin Dünyasında Tanrı Tipolojileri

Tanrı, YDH'nin maneviyat dünyasındaki “birincil kelime” olmayı korumaktadır. Paganizmin neo pagan kültürel dönüşümü geleceğin dünyasında monoteizm tipolojileri bile paramparça edilmekte ve en belirgin halden en muğlak olanına çok boyutlu tektanrıcılık (poli-monoteizm) formlarına bürünmekte ve zatı olandan zatı olmayanına kadar geniş spektrumlu Tanrı tipolojileri öne çıkarılmaktadır.

a. Neo- Teist Tanrı

Klasik teist dinlerin savunduğu anlamda aşkın ve yaratıcı bir varlığın mevcudiyetini benimseyen Tanrı tasavvuru olarak teizm iki önemli safhada gelişmiştir;

aa.) Pratiğin teorinin önünde olduğu, ahlakın inancı şekillendirdiği, Tanrı ile özdeş olan Hakikat'in beşeri gerçek söylemlerini beslediği, beşer söylemlerinin ihlaslı *doxa* veya kanaatlere bürünüp halisane yaşandığı “peygamberlerin şekillendirdiği teizm”.

bb.) Bunları dogmatik bir potadaki ilmi/felsefi söylemleri ve teorik inanç esasları haline getirip antropomorfik karakterle izah edebilen buna karşın insan bedeninin ihmal edilip metafizikselleştirilen dindarlık kipleri inşa eden “teolojik teizm”.³⁰

cc.) Son olarak bu iki safhanın sonucunda postmodern/yeniçağın şekillendirdiği eleştirel, parçalı ve öznel değerleri anti-rasyonel ahlaki aygıtları önemseyen anlamların yitirilmemesine odaklanan “neo-teizm” bulunmaktadır. Bu bakımdan Neo-teist Tanrı, yeni klasiğin teizmin olumlu anlamda devamı olup var olanın derin anlamlarını parçalar haline getirmekte, sınırsız hale gelen hakikat, insan üzerinde hâkim ve dünyasını inşa edecek güçtedir. “Açık teizm” de denen ve “kendisine ait dünyanın” sadece gerçek ve anlamlı bir yaşam alanı olabileceğini anlatan neo-teizm, en iyimser formuyla tanrının olmadığı bir dünyanın anlamsızlığına vurgu yapmaktadır. Neo-teizm bir süreç teolojisi olup Tanrı'nın zatının değişebilen, doğasının değişebildiğini hatta ilahi zihnin değişebileceğini iddia etmektedir. Klasik teizm gibi Tanrı'nın ontolojisinde “sonsuz kudret ve sonsuz ilim sahibi olduğunu” söylemesine rağmen fiziksel alemde O'nun değişebilir bir doğaya sahip olmasını savunup geleceğe dair “mutlak bilgi sahibi” oluşuna itiraz ederek beşer üzerindeki mutlak kudretine inanmayı O'nun daha çok bölgesel veya öznel anlamlar alabileceğine dair kesin uyarıcı iddialara sahiptir.³¹

b. Postmodern Tanrı

“Geleceğin Tanrısı” veya “Yarının Tanrısı” gibi ifadelerin muhatabı olan bu tipoloji, küresel çoğulculuk, tüketici toplum anlayışlarına dayalı, muğlak ve esnek Postmodernizmin bizzat ürettiği dünya görüşleri/ hayat tarzları formundaki Tanrı kavramlarının beslediği, itiraz ettiği ve yıkmak istediği klasik (modern-öncesi) ve modern tanrı fikirlerinden bahsetmek gerekir. Birbirleriyle ardışıklık içinde Tanrı merkezli bir evren, insan merkezli bir dünya görüşüyle hareket eden ve ilah fikri dahil her şeyi politeist bir zihniyetle değerlendiren klasik pagan inançlar, epistemolojik açıdan vahiy, ilahi sezgi veya ilham ile hareket etmektedir. Klasik inançlar ile kavga içinde olan ve ardışıl süreçler içinde hümanizmaya dayalı insan anlayışı ve rasyonel açıdan doğadan beslenen “hemen” ve “şimdi” kelimelerine özel önem veren modernizm, klasik olan ile kavga içinde büyüyerek Tanrı - insan ve insan - doğa dikotomilerinde büyük kopuşlar yaşatmış, insan - doğa ilişkisinde bilhassa şüpheli bir tarzda

²⁸ Theodore John Rivers, *The Future of Religion and the Religion of the Future* (Landham: University Press of America, 2012), VII-69.

²⁹ F. W. Graf, *The Stubborn Persistence of Religion: Some Post-Secular Reflections, The Future of Study of Religion*, ed. Slavica Jakelic- Lori Pearson (Leiden: Brill, 2004), 39-40.

³⁰ Süleyman Gümüş, “Teist Tanrı”, *Bir Dünya Tanrı*, ed. Mustafa Tekin (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022), 368-370.

³¹ Norman L. Geisler - Wayne House, *The Battle for God: Responding to the Challenge of Neotheism* (Kregel: Grand Rapids, 2001), 12-14.

ilerleyen mutlak bilme peşindeki Dekartçı *cogito* ile gittikçe güçlenen, kendine özel otorite alanı belirleyen insanın mutlak hakimiyetini doğurmuştur. Bunun sonucunda ortaya çıkan olumsuz anlamdaki Aydınlanmacı ateizmin hemen yanında aydınlanmacı ve modern deizm, kurumsal ve yapısal tanrı fikirlerine karşılık ikisinin tam ortasındaki agnostik tavır insanın klasiğe karşı özel protestan tavırlarını öne çıkarmıştır. Bu üç tavrın sonucu oluşan sekülerleşme sürecinde modern tanrı fikri, son dönemlerde yeniden eleştirilip sorgulanmaya başlamış ve bilhassa olgunlaştırılan ve totaliter bir güce dönüştürülen “modern evrensel akıl” kavramına ciddi eleştiriler getirmiştir.³²

Postmodern tanrı inançları, bilhassa kesinlikten uzak, yanlışlanabilir sağlamalar yapabilen, bilimsel bilginin tek bilgi kaynağı olmasına itiraz eden, senkretik uzlaşından yana, hakikati parçalayıcı, epistemik rölativist anlayışın hakimiyetindeki örtüştürücü (dikotomik) doğası ile ayrılmaktadır. Tanrı'nın yetkinlik, etkinlik ve merkeziliğini kaybettiği buna karşın insanın bu zihinsel otorite aygıtlarında öne çıktığı bu paradigmatik değişimler vasıtasıyla kendisinin kalkış noktası seçilen postmodern Tanrı tipolojisi, aslında neo-teizm dahil tüm diğer tanrı tipolojilerinin geleceğini de belirleyecek güçtedir. “Düşün” - gerçek ikileminin geçersizleştiği, objektif gerçekliğin reddedildiği ama kesinliği olmayan yüksek ihtimalli soyut kuramsal aygıtların öne çıktığı, Postmodern tanrı fikrinde Hermenötik, yazara odaklı sabit anlam yerine özne merkezli, okuyucu birikimli, metinlerin kendi kendilerini yapı-bozuma uğrattığı, yeniden inşacı, çoklu, ikircilik, metaforik, zıtlıklar dolu anlamlar içerebilen karakteristiklere sahiptir. Klasik dinlerin, “Tanrı”, “insan” ve “alem” hakkındaki tüm hakikatleri tüm insanları kapsayan bir hakikat olmadığından Postmodern teolojiler tarafından birer sorun haline getirilmekte, dinlerin bütünlük iddiaları reddedildiğinden “sosyo-işlevsel misyon” olarak kültürel, siyasal ve sosyolojik çoğulculuk fikri genişletilmeye çalışılmaktadır. Bir başka deyişle toplumsal açıdan eski Tanrı fikirleri, adil, uygar ve mutlu bir dünya yaratamadığından “Yarının Tanrısı” denebilecek Postmodern tanrı tipolojisine ve bu teolojiye uygun hakikatin yaratımına ihtiyaç vardır. Yine klasik tanrı fikrindeki Tanrı - insan arasındaki hiyerarşiye dayalı ilişki Postmodern Tanrı fikrinde ortadan kalkmış görünmektedir. Tanrı'yı ifşa edebilen yegâne canlı olan insan, Tanrı ile beraber konuşabilmekte ve bu yüzden ilahlık yapabilecek gerçek varlığa bürünebilmektedir.³³

c. Yeni Maneviyatçı Tanrı

Yeniçağ dinlerinin geleceğinde bugünden de şahit olduğumuz bir diğer durum, katı yapılarıyla din şeklinden maneviyata doğru bir dönüşümün yaşanması ve buna bağlı olarak organizeli, teyit edilmiş, kurumsal yapıların otoritesiyle şekillenen hayatın geçmiş ve gelecek dünyasına etki eden klasik Tanrı fikrinden bireysel ruhani içkinliklere ve batini tecrübelere yoğunlaşan ve daha özel olarak yeniçağın içerik ve tezahürlerine uygun bir tanrı fikrine dönüşüm yaşanmasıdır.³⁴

Yeniçağ, aynı zamanda gelecek geleneksel dinle beraber geleneksel dindar tipinin de düşüşünü hızlandırmakta ve gelecek de büyük olasılıkla ortadan kalmasına yol açacaktır. Çünkü geleceğin inançlarının temel misyonlarından birini, her türlü modern mensubiyet alışkanlığından uzak, insan benliğini, zihin-madde, süje-obje, birey-doğa düalizmini öne çıkaran geleceğin gücünden arındırıcı, daha geniş odaklı, daha açık fikirli ve sonsuzluk hissi veren bir özgürlük fikrine meyilli ama “daha ezoterik temelli” argümanlar geliştirmek oluşturmaktadır. Bu formuyla yeniçağın misyonu daha çok teorik fizik ve biyolojik aygıtlardan beslenen “doğanın anti-mekanik çağrısına” beşerî cevaplar şeklinde olacağından insana ait hiçbir olguyu birbirinden ayırtırmayan parçalı ama bütün olarak değerlendiren maneviyatçı bakış açıları şeklindedir.³⁵

Teolojik açıdan bu yeni maneviyat misyonu, bir ruhani devrim olarak dine bakışı değiştiren, yeni sorunlar doğuran, yeni yöntemler, yeni paradigmlar geliştiren, yeni betimleme dilleri ve Hermenötik yorumlamalar içeren jargonlar üreten ve yeni bir gündem oluşturan güçtedir.³⁶

Yeni maneviyatçı Tanrı tipolojisinde gözlenecek birinci misyoner karakteristik diğer dinleri reddedip dışlayıcılıktan uzaklaşarak daha eklektik olmaya yönelme veya tek bir dine güvenmek yerine, daha eklektik olarak değişik dünya dinlerinin kaynaklarına dayanarak bir dünya görüşü meydana getirmektir. İkincisi, her türlü dogmadan uzaklaşıp farklı deneyimlere ilgi duymak, klasik dinlerin gerçek olamayacağı şeklindeki kanaate varmaktır. Üçüncüsü, kolektif oluştan kişisel dindarlığa dönüşümün sonucu şifa, esenlik, sevgi, hümanist değerler ve etkin anlamlı ilişkilere girmek gibi bireysel faaliyet ya da uygulamaların gittikçe daha fazla güçlendirilmesidir. Dördüncüsü, Klasik dinlerin hiyerarşi yapısı yerine daha eşitlikçi bir yaşam görünümüne doğru gittikçe daha sınırları belirsiz algılara sahip olmasıdır. Beşincisi, teolojiden antropolojik boyuta geçiştir. Altıncı ve son karakteristik bir dönüşüm ölümden sonraki yaşam yerine bu dünyaya ve dinamik hayata odaklanmaktır. Neticede bu anlayışta Tanrı'nın insanda ve bu dünyada yerleşik içkinliği kabul edilirken öte alemdeki sonsuz

³² Mustafa Tekin, “Postmodern Tanrı”, *Bir Dünya Tanrı*, ed. Mustafa Tekin (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022), 544-551.

³³ Tekin, “Postmodern Tanrı”, 556-568.

³⁴ Jakelic - Pearson, *Introduction: Whither of Study of Religion*, 14.

³⁵ Hans Kippenberg, “The Study of Religion in the Twentieth Century”, *The Future of Study of Religion*, ed. Slavica Jakelic- Lori Pearson (Leiden, Brill, 2004), 62-63.

³⁶ Paul Heelas- Linda Woodhead, *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality* (London: Blackwell, 2005), 252.

ceza olarak cehennem inancı ve ödül alanı olarak cennet dışlanacaktır.³⁷

d. Agnostik Tanrı

Huxley’ci bir perspektifle Tanrı hakkında doğru veya yanlış gibi kanaat ile varlığı veya yokluğunu dair herhangi bir görüş bildirmeyen agnostisizm, bu tartışmaların dini doğrulama anlamına geldiğini ileri süren anlayıştır. *Agnostisizm*, bir sonuç değil de arayış içindekilerin tavrı olarak Tanrıya inanan (teist) ile inanmayan (ateist) arasında orta yoldaki bilinemezci olanı işaretler. Bu bakımdan *agnostik, hiçbir şeyin bilinmediği veya Tanrı’nın varlığı başta olmak üzere maddi olmayan metafizik hiçbir şeyin asla bilinmeyeceği* inancını sahiplenmiş kişi olarak tanımlanabilmektedir. Günümüz YDH inanç literatüründe bir de *kamusal agnostisizm vardır ki*; kamusal alanda agnostik davranma gereğinin dinsel ve Tanrısal inanç veya inançsızlıkla ilişkisi enine boyuna irdelemekte olup o, küresel kapitalizm, küreselleşme ve bireyselleşme kavramları ile dinamik bir ilişki içindedir. Zira seküler büyük ekonomik güçler, insanların agnostik olmasını kendi çoklu çıkarları için daha uygun bulmaktadırlar. Agnostisizm, özellikle 2000 sonrası oluşan inanç haritalarında, bir zihniyet, anlayış veya yöntem olarak genel anlamda insan hakları, sivil haklar, yönetimler, yetkiler ve sınırlar, laiklik, dinî özgürlükler gibi yaygın dinamik kavramları “*politik post-truth agnostisizm*” diyebileceğimiz tarzda etkilemektedir.³⁸

Neticede önümüzdeki yakın zamanlar, “agnostik Tanrı’nın” ister ateist, ister politeist ister monoteist olsun çoğu dindar dünya toplumlarını ve sosyo-politik kurumlarını tarayacağı bir döneme dönüşeceği açıktır. Dahası çağdaş din bilimlerinde yeni metodolojik yönelimlerde bu tipolojinin, içerdiği bilişsel ve rasyonel aygıtlarla insanların psikolojik, sosyolojik, politik, felsefi ve fideist deneyimlerini anlayabilmek için “bir veri sağlayıcı yaklaşım” olarak kullanılmak istenecektir.³⁹

5. Kurtarıcı Yeninin Kognitif En Ucu: YDH İdeolojilerinin İstismarcı, Veri Tekelci- Mit Üretici Misyo-Politiğinin Ana Hatları

YDH’nin önemli bir karakteristiği de kurtarıcı mesaj, figür ve zaman dolu gelecek tasavvurudur. Kendilerine ön ek, vizyon veya ana hedef belirledikleri isimlerle YDH, bu çoklu misyonu, geleneksel dinlerden ödünç alarak kendilerine dinamizm sağlamak için kullanırlar. Taraftarlarını mutlak boyun eğdirici mahiyette ve toplum tarafından onaylanmayan davranışlara insanları meylettirtici karakterdeki bu tasavvurlar yüklenen YDH için artık geleceği vaat edilen altın kurtuluş zamanı, mesih veya mehdi rolündeki şahıs veya ifa olunması beklenen mesaj en somut haliyle kendileridir.⁴⁰

Aşırı istismara ve ileri sömürgeci ideolojik dünya görüşlerinde gittikçe yer edinen din/inanç/maneviyat üçlemesi, öncelikle yeni ve çoklu gündemlerle, insan merkezli karmaşık sorunlarla ve onların ifade ettiği benlik odaklı, ideolojik yayılmacı ve sürekli değişen dinî hayat biçimleriyle şekillenebilecektir.⁴¹ Bilhassa geleneksel inançlar için YDH’nin dünyası en genel ifadeyle zaten “istismar evreni” detaylı örneklerle doludur. Bunlar arasında fiziksel (aç bırakma, darp ve şiddet uygulama, cinayet ve intihara sürüklenme gibi) psikolojik (beyin yıkama, sosyal bağları koparma, ideolojik kabule zorlama, giyim ve dış görünüş kısıtlama, aldatma, temel ihtiyaçlardan mahrum bırakma, küçük düşürme, itiraf ettirme, sözde şifa dağıtma gibi), cinsel istismarlar (kategorik olarak kadın, erkek ve çocuk) ve ekonomik (üyelerini çalıştırarak elde edilen haksız gelirler, eğitimlerden alınan ücretler, gönüllü veya zorla alınan bağışlar, eğitim kurumları gelirleri, ticaret, pazarlama, sosyal refah kurumlarına dayalı gelirler, vergi muafiyeti usulsüzlükleri gibi) ve güç ve otorite sağlayıcı politik istismarlar sayılabilir.⁴²

“Sözde medenileşmemiş” ve “saflık içindeki” insanlara dayatılan baskın çıkarıcı medeniyete (büyük ölçüde Batı) dair uygun söylem, masal, ders kitabı, senaryo metni, plastik ve görsel sanatlar, mit, kurtuluş reçetesi, bilinç ve zihniyet bağlamında dönüştürücü ideolojiler, dindarların zihinsel haritalarında teselli edici belirleyici roller üstleneceklerdir.⁴³ Bu bakımdan beşeri din hayatındaki nesnel ilişkilerinin büyük bölümünde, temel öncül kategoriler olarak sırasıyla “anlam, neden ve işlev” açısından hakim batı kökenli ideolojilerin gittikçe çok yönlü boyutlar kazanarak daha baskın olacağı kestirilmektedir.

YDH’nin ideolojik geleceğine dair ciddi araştırmalar, onlara mensup militan ruhlu taraftarların muhaliflerine karşı şiddeti

³⁷ Mustafa Alıcı, “Dindar Değil Maneviyatçıyım: Postmodern Din Bilimlerinde Dindarlık-Maneviyat Tartışmaları”, *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 6/16(2018), 16-17.

³⁸ Muhammet Özdemir, “Agnostik Tanrı”, *Bir Dünya Tanrı*, ed. Mustafa Tekin (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022), 435-466.

³⁹ Duygu Mete, *Din Bilimcisi Ne Kadar Agnostiktir? Çağdaş Din Bilimlerinde Agnostisizm Sorunu*, *Kesit Akademi Dergisi* 14/4 (2018), 400-407.

⁴⁰ Süleyman Turan- Emine Battal, “Yeni Dini Hareketlerde Mehdi ve Mesih İnancı”, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 289- 304; Halk hekimliği veya şifacılık uygulamaları gibi vasıtalarla mesihlik iddia edip dünya üzerinde yayılmaya çalışan Japonya kökenli bir dinî hareket için bkz. Halil İbrahim Şenavcu, “Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği”, *Mizanî’l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (Aralık 2021), 195-219.

⁴¹ Jakelic - Pearson, *Introduction: Whither of Study of Religion*, 1.

⁴² Süleyman Turan, *Abusionem: Yeni Dini Hareketlerin İstismar Dünyası* (İstanbul: Okur Akademi, 2022), 69-284.

⁴³ Russell. T. McCutcheon, *A Modest Proposal on Method: Essaying the Study of Religion* (Leiden: Brill, 2015), 54-57.

seferber etmek için dinî kültürü ilgi çekici ve taktiksel açıdan kullanma yollarını belirlemeye girişecektir. Hatta onlar, benzer ideolojilere sahip başka dini hareketlerle fikir birliğine dayanmayı veya aralarındaki çekişmeyi haklı çıkarmak için onlardan nasıl farklı şekillerde yararlanılmasına ışık tutacak yeni mukayeselere odaklanabileceklerdir.⁴⁴

Eşsizliğini rölatif kıyaslarla perçinlemek isteyen YDH'nin aynı zamanda özgün kurtuluş ve milenyum çağı olarak özel gelecek fikrini "yeni ideolojiler çağına" çevirmekte olduğu söylenebilir. Her özel YDH'nin baskın yer edinmek için geleceğin inanç çağlarındaki ilişkileri, betimleyici, pejoratif/ironik ve olumluyıcı interaktif hale dönüştüren objektif tanımlarındaki "ideoloji"; a.) Sosyal hayata otoriter olarak hakim ve meşruluk verici anlam, inançlar, işaretler ve değerler, mitler, ve sosyal formasyonlar üretici süreçleri, b.) Paradigmatik açıdan etkin sembolik kültürel fikirler külliyatı, c.) Nitelik açısından ister eleştirel açıdan batıl ister onaylayıcı açıdan doğru olsun baskın bir politik güce veya sektörel açıdan uygun alt gruplara empoze edici, yayıcı ve menfaatlerine uyumlu, birleştirici, yaygınlaştırıcı, doğallaştırıcı ve meşruluk kazandırıcı fikirler, d.) Sistemik ve pejoratif açıdan çarpık iletişim mantığını bilişsel açıdan rasyonelleştirme veya sosyal düzen sağlayıcılık süreçleri, e.) Sosyal hayatın normal ve düzgün olduğuna inanılan bir gerçekliğe veya yönlendirme süreci gibi çoklu boyutlar bulunmaktadır. f.) Kaotik zamanın en uç noktasını kozmosa çeviren özgün cemaat destansı geçmişinden beslenen soteriolojik ve eskatolojik ideallerin soyut, kesin değer, tutarlı, yerel ve öznel kabul edildiği ve sürekli yeni cemaat değerleri üreticisi olarak algılandığı "veri tekeli yapıcılığı", g.) Baskın bir eylem, genel bir inanç sistemi, "anımlar ekonomisi" özellikle de homojenleştirici, kimlik verici, etkin, arzulan, olası, beklenen, muğlak olmayan, zihin-tekeli, cemaat-özgürleştirici, dünyaya yön verici sosyal realite ölçütü, mizaç veya duyguların nihai ifa odağı olabilen cemaate ait misyo-politik söylemler olarak çok boyutlu başlıklandırılmalar ve tanımlamalar kazanabilecektir. Bu boyutlarıyla YDH'ye ait geleceği dizayn edici ideolojiler, kendileri haricindeki hiçbir yabancı ideolojiyi dikkate alınacak önemde ve ciddiyette asla kabul etmeyecektir.⁴⁵

Zira YDH'nin gelecek ideolojileri baskın bir düşünce gündemine sahip olan batının genel fikir şemsiyesi altındaki dili, kültürü ve hegemonyacı düşüncesi etrafındaki birleştirici, evrenselleştirici, mutlaklaştırıcı, meşru kılıcı, rasyonelleştirici ve doğallaştırıcı klasik sömürgeciliğin yerini ideolojik açıdan ileri sömürgeciliğin bir sonraki safhası veya boyutu olarak melezleştirici, kargo kültürel unsurların hâkim olduğu post-bilişsel dönem ve onun misyo-politiği alabilecektir.

Batı merkezli YDH'nin baskın ideolojik şekillendirme gayretleri, diğer dindarların hassasiyetini ihmal ve inkâr etmekte, hatta onları tahkir eden yöntemlerle yaklaşan batılı metodolojiler, bu dindarlara konuşma fırsatı bile vermemekte, hatta kendileri dışındaki dinlere pragmatik olarak yaklaşmakta, onların gerçek ve meşru varlıklarını inkar etmektedirler. Hep didaktik, öğretici üstün güç olmak istemekte hep evrenselleştirici onlar, yerelleşen ve ek, ilave ve yardımcı bilgiler içerenler başkaları olmalıdır. Hatta bu doğrultuda YDH ideolojilerinin eleştirel açıdan hem klasik dinleri hem de akademik din çalışmalarını birkaç yönden çoklu baskılar altında tutabileceği söylenebilir.

Bu çift yönlü eleştirel ideolojileri şu şekilde saçaklandırabiliriz; a.) Klasik dinî geleneklerin acımasızca kritiği, tüm dinî-tarihsel araştırmaların içkin alanını belirlerken geçmişle yüzleştirici etkide olabilecek ve daha yoğun ve aktif olarak yeni eleştiri alanları bulmaya veya boyutlandırıp dallandırmaya güç yetirebilecektir. b.) Bu ideolojiler din dışındaki gelenek unsurlarının bile tenkit edilme işini üstlenecek YDH'nin kendi kimliklerini anlamasına yardımcı olabilecektir. c.) YDH'leri çalışan akademisyenlerin, bu hareketlere ait din-siyaset ilişkisinin yakınlığını ve sürekliliğini tenkit edebilir. d.) Daha özeldir Dinler Tarihi disiplini, din-ekonomi, din-sosyal yapı, din-eskatoloji konularına yönelik kavramların kullanılma biçimlerini eleştirel açıdan değerlendirebilecek veya onların anlamlandırılmasına yönelik yeni teorik bakış açıları kazanabilir. e.) Dahası geleceğin din bilimleri, metodolojik çatısına uygun olarak geliştirebileceği güçlü teorik aygıtlarıyla ideolojik kritiği kullanarak sahte dindarlıkları, kripto-dindar akımları hatta gizli dinî akımları merkeze alabileceği yeni konular bularak kendi çalışma odaklarını genişletebilecektir. f.) Buna karşılık YDH'ler ise bu yakın ilişkiler sonucunda daha interaktif bir konum belirleyip ideolojik söylemlerini yansıttıkları yeni, eleştirel ve yeniden yorumlanmayı isteyen yaklaşımlar geliştirmesine yardım edebilecek ve kendi geleneğini daha iyi kavramasını kolaylaştırabilecek konumlar belirleyebilecektir.⁴⁶

Bu Hermenötik aygıtlar yoluyla "bir ideoloji kritiğine" dönüşen YDH'lerin misyo-politik gelecek tasavvurlarının bir önemli yönü de bilişsel açıdan, "din olgusunun geleceğe aktarımında kültürel bir salgın (epidemioloji) olarak değerlerin aktarımları ve yayılımlarını sağlamaya katkısıdır. Bu süreçte YDH'ler, "muhatap dünyaya karşı" misyoner bireyi, misyoner unsurları, dinî kavram ve aygıtları veya onların ilintili oldukları inançları, normları ve mizaçları daha iyi yaşanabilir, taklit edilebilir ve gerçek

⁴⁴ Jaime Kucinkas, *The Unobstrusive Tactics of Religious Movements*, *Sociology of Religion* 4/75 (2014), 548.

⁴⁵ Terry Eagleton, *Ideology: An Introduction* (London-New York: Verso Press, 1991), 1-47; McCutcheon, *A Modest Proposal on Method: Essaying the Study of Religion*, 3-69.

⁴⁶ Kurt Rudolph, *Historical Fundamentals and the Study of Religions* (New York: MacMillan, 1985), 65-76; Gary Lease, "Ideology", *Guide to the Study of Religion*, ed. Willi Braun -Russell T. McCutcheon, (New York: Cassell, 2000), 445-447.

hayata yansıtılabilir olduklarını hem reel hem de simgesel gerçeklikleriyle sürekli vurgulayacaklardır.

Yine kognitif açıdan insan zihni, kendi değerleri açısından ham gördüğü hiçbir şeyi doğrudan aktarmadığından -aksine kendi çağına uygun olarak daha karmaşık yapılarla donanmaya meyilli olduğundan, bu tür kavramları dışarıya sunarken onları kendince, paradigmatik açıdan çoğaltarak tekrarlamak ve misyoner formuyla diğer insanlara aktarmak istemekte; böylece yeni ideolojik bir anlayışla bilişsel aktarımları daha çok zihinsel yayılıma dönüştürmek niyetindedir.

Bu açıdan interaktif bir kültürel iletişim içindeki YDH'ler ileri dönemlerde daha fazla artan dozajda klasik olanı kabullenme yerine *değiştirme*, *bozma* ve *dönüştürme* gibi yeni eleştirel eylemleri gerekli görebilecektir. Zira geleceğin ideolojisinde her türlü gerçek aktarım, klasiği yenileyen, güncelleyen veya yeniden inşa eden modernizm anlayışından farklı olarak değiştirici çoğaltmalarla onları çarpıtmayı, bu mümkün değilse onları yeni kalıplara sokmayı ve sonuçta bambaşka, tamamen farklı ve “yarına uyarlı” geçişken aktarımlara” öncülük etmektedir.⁴⁷

Ancak YDH'lerin çok güçlü vurguladıkları son günlere dair hegemonyacı geleceklerine hâkim olan altın çağ/ mutlak krallık/ ideal nesil hükümranlığı gibi ideolojik müjdelerin yeni zihinsel sorunlar meydana getireceği ve insan doğasına uyum konusunda daima yeni saplantılar ortaya çıkarabileceği açıktır. Hatta klasik inançların meydan okuduğu bu gibi yapay müjdelerin hiçbir zaman demokratik olamayacağı da söylenebilir. Nitekim her ilerlemenin mutluluk ve huzur sağlayıcı geleceğin cennetini inşa etme hayali, insanın doğasında gizli en büyük kuruntuları arasındadır.

Neticede “yeni inançlara ait bir iletişim aygıtı” olarak yeni misyo-politik ideoloji; baskın bir siyasi gündeme sahip olan ve kendi görüşleri etrafında birleştirici, dindarın bilincinde parçalı evrenler inşa edici, otorite ver meşruluk verici, öznel açıdan rasyonelleştirici ve doğallaştırıcı bir kavram şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu düşünce sistemleri için özgün ideolojiler, birer taktiksel stratejiler olarak bazen de ötekilikleri/ muhtelif sosyal ve tarihsel farklılıkları en aza indirmek ve “nispi homojenlikler” sağlamak için kullanılabilir.⁴⁸

Sonuç

Din başlığı altındaki tüm geleneksel sistemler için geleceğin kendisi, muğlak korkucu, ortodoks olmayan, radikal, değişik ve tuhaf görüşlerin veya ideolojilerin kaynağı ve bölünebilen kültürler bahşedici güçte olup çok boyutlu “hayaller dünyası”, “idealler yumağı” sayılırken çoğu kez istikamet tayin edici ve bazen de yeni hedefler kazandırıcı zenginlikte olabilmektedir. Hatta “ana akıma” dönüşme hevesindeki YDH'lerin geleceğinde bile “mono-blok din” algısından ziyade “parçalı- maneviyat formları” bulunması yüksek olasıdır. Hele geleceği misyoner kimlik ile izah ettiğinde YDH için şu üçlü umut, birer fantezi olmaktan çıkıp merkeze yerleşebilmektedir, “ayrık benlikler ve onlara ait aşırı hücreleşmiş ve yerleşmiş sentetik dinî yapıların derinlik ve genişlik elde etmesi”, “meta-fizik varlık/tanrı tipolojilerine adeta yapışan “sanal ama mega dinî bedenlerin akışkanlık içinde, bilinçli isyankar veya itaatkar ama günahkar düalizminin hızlandırdığı ruhla lidere aşırı teslimiyetçiliğin çok boyutlu artarak güçlenmesi” ve “ kronik-şizofrenik bir hale gelebilen distopya formundaki dünya görüşlerinin veri tekeli olarak eşsiz geçerli misyo-politik ve ideolojik yaygınlıklar kazanması”.

Nispeten dindar bireyi öne çıkarıcı ve “olumlayıcı” bu karakteristik boyutların yanında çağımız, geleceğe dair en fazla ipuçları içeren teknik açıdan yol haritası, hermenötik açıdan etkilerini hissettiren çağdır. Eleştirel çağ olarak bilinen bu dönem, bu açıdan sürekli geleceği inşa edici, geleneksel insan doğasının ve modern insancılığın karşıtlığı üzerinden sağlamakta, geçmiş insancılığın tamamen imhası yerine alternatif yapay zekâ teknolojilerinin devralmasını, kapasitesinin buna göre modifiye edilmesini veya artırılmasını sonunda “aşırı mükemmelleştirilmiş bir gelecek” inşasına doğru evrilen “post-humanizm” yarınlara doğru ilerlemektedir.

Neticede denebilir ki geleceğin “inanç dünyasında” ; 1). Ortodoks olmayan görüşlerin, sıradışı tefsirlerin, “düşünmeden inanmaya odaklı” olağanüstü dindarlıkların, distopya ideallerinin revaçta olduğu bir inançlar örgüsü bulunmaktadır. 2). Klasik dinlerin ana hatlarıyla haber verdiği son gün gelecek tasavvurları yerine şimdiye dönüşen ince ayrıntılı ve taralı gelecek bilgilerinin etkisi hissedilecektir. 3) Kutsal metne dönüşen Tanrı sözü veya din kurucularının mukaddes beşeri sözleri yerine minimal inanç sistemlerini belirleyen misyo-politik liderlerin alanı sınırlı ama etkin sözleri temel başvuru kaynağı haline alacaktır. 4). Yazar, metin ve okuyucu üçlü klasik yorum bilgisi yerine “muhatap”, “uygulayıcı”, “yorumcunun” tamamın dindara öznel olarak yüklendiği birikimci hermenötik esastır. 5). Mega dinî kurum veya makro görsel otoriter yapılar yerine acıların daha hafifletildiği, mutluluğun öne çıkarıldığı dijital, nano-mikro alemdeki medyatik akışkanlığı öne çıkabilecektir. 6). Tek, eşsiz ve mutlak bir dogmatik hakikat yerine parçalı ve nispi gerçekliklerin belirginleşmesi görülebilir. 7). YDH'lerin geleceğinde

⁴⁷ Boyer, *Religion Explained: Evolutionary Origins of Religious Thought*, 44-45.

⁴⁸ Eagleton, *Ideology: An Introduction*, 45.

gittikçe artan oranda düşünceler ve geleceğe dair tasavvurlar bazında “eklektik”, inanç ve uygulamalarda “senkretik” ve yapısal fenomen ve temsillerde yapay, dijital veya sentetiklik esasına göre hareket edecekleri öngörülebilir. 8). Son olarak insanlık düşünce tarihinde din-bilim ilişkisine ait evrimci serüvenin son halkasında ortaya çıkan “modern rasyonelleştirilmiş inançlar” yerine “mikro inançların anti-rasyonelliğinin çok boyutlu hegemonyacı, ideolojik ve zihinsel etkileri öne çıkacaktır.

Kaynakça | References

- Alicı, Mustafa. "Yeni Dini Hareketlerin Klasik Dinlerden Ayırıştığı Noktalar". *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 71-79. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Alicı, Mustafa (2018b). "Dindar Değil Maneviyatçıyım: Postmodern Din Bilimlerinde Dindarlık- Maneviyat Tartışmaları". *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi* 6(16), 11-20.
- Arendt, Hannah. *Crisis of the Republic: Lying in Politics, Civil Disobedience on Violence, Thoughts on Politics, and Revolution*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972.
- Bainbridge, William Sims. *After the New Age. Journal for the Scientific Study of Religion* 43/3(2004), 381-95.
- Berg, Maarten C. *New Age to Advice? Ticket to Happiness. Journal of Happiness Studies* 3 (2008), 361-377.
- Boyer, Pascal. *Religion Explained: Evolutionary Origins of Religious Thought*. New York: Basic Books, 2001.
- Cameron, Ron. *Ancient Myths and Modern Theories of the Gospel of Thomas and Christian Origins. Method and Theory in The Study of Religion*. 11 (1999), 236-257.
- Dovlo, Elom. *Afrika Mission. Encyclopedia of New Religious Movement*. ed. Peter B. Clarke. 12-24. London-New York: Routledge, 2006.
- Duralı, Teoman. "Eklektizm, Senkretizm, Sentez, Disiplinlerarası Araştırma, Sistem Kavramları Üzerine Çözümleyici Çalışma". *Felsefe Dünyası* 2 (1991), 23-34.
- Eagleton, Terry. *Ideology: An Introduction*. London-New York: Verso Press, 1991.
- Ferrando, Francesca. *Posthumanism, Transhumanism, Antihumanism, Metahumanism, and New Materialisms: Differences and Relations. An International Journal in Philosophy, Religion, Politics and Art* 8/2(2013), 26-32.
- Ferrer, Jorge N. "Future of World Religions: Four Scenarios, One Dream". *Tikkun* (2012), 14-16.
- Foster, Hal. "Postmodernism: A Preface". *Anti- Easthetic Essays on Postmodern Culture*. ed. Hal Foster. IX- XVI. Washington: Bay Press, 1983.
- Foucault, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of Prison*. trans. Alan Sheridan, New York: Random House, 1995.
- Geistler, Norman L. - House, Wayne. *The Battle for God: Responding to the Challenge of Neotheism*. Kregel: Grand Rapids, 2001.
- Graf, F. W. *The Stubborn Persistence of Religion: Some Post-Secular Reflections. The Future of Study of Religion*. ed. Slavica Jakelic- Lori Pearson, 23-42. Leiden, Brill, 2004.
- Güler, İlhami. *Ana Müzakere. Din Dili*. haz. Ahmet Baydar, 204-208. İstanbul: Kuramer, 2015.
- Gümüş, Süleyman. "Teist Tanrı". *Bir Dünya Tanrı*, içinde ed. Mustafa Tekin. 367-402. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022.
- Heelas, Paul- Woodhead, Linda. *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. London: Blackwell, 2005.
- Heelas, Paul. "Detraditionalizing The Study of Religion". *The Future of Study of Religion*. ed. Slavica Jakelic- Lori Pearson. 251-271. Leiden, Brill, 2004.
- Jakelic, Slavica.- Pearson, Lori. "Introduction: Whither of Study of Religion". *The Future of Study of Religion*. ed. Slavica Jakelic- Lori Pearson. 1-22. Leiden, Brill, 2004.
- Lease, Gary. *Ideology. Guide to the Study of Religion*. ed. Willi Braun - Russell T. McCutcheon. 441-445. New York: Cassell, 2000.
- Liotard, Jean Francois. *The Post- Modern Condition*. trans. G. Bennington & B. Massumi. Manchester: Manchester University Press, 1984.
- King, Ursula. "Is There a Future for Religious Studies as We Know It? Some Postmodern, Feminist, and Spiritualist Challenges". *Journal of the American Academy of Religion* 70/2 (2002), 365-388.
- Kippenberg, Hans. *The Study of Religion in the Twentieth Century. The Future of Study of Religion*. ed. Slavica Jakelic- Lori Pearson. 47-64. Leiden, Brill, 2004.
- Kucinkas, Jaime. "The Unobstrusive Tactics of Religious Movements". *Sociology of Religion* 4/75 (2014), 537-550.
- Mete, Duygu. "Din Bilimcisi Ne Kadar Agnostiktir? Çağdaş Din Bilimlerinde Agnostisizm Sorunu". *Kesit Akademi Dergisi* 14/4 (2018), 396-409.
- McCutcheon, Russell. T. *A Modest Proposal on Method: Essaying the Study of Religion*. Leiden: Brill, 2015.
- Nazıroğlu, Bayramali - Turan, Şeyma. "Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri Karşısında Dini Medya Okuryazarlığı". *Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik*. ed. Süleyman Turan. 289-338. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2022.
- Patterson, Robert. L. *History and the Future of Science and Religion. International Journal for Philosophy of Religion* 2/2 (1971), 65-77.
- Pew Research Center. "The Future of World Religions: Population Growth Projections, 2010-2050". Erişim 22 Mayıs 2022. <https://www.pewresearch.org/religion/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
- Reynolds, Jana. "This Guy Is Such a Machine"!: Gendering the Amputee Body in Fashion and Lifestyle Media". *Body in Flux-Embodiments at The End of Anthropocentrism*. ed. Hanan Muzaffar- Barbara Braid, 76-92. Leiden: Brill, 2019.
- Rivers, Theodore John. *The Future of Religion and the Religion of the Future*. Landham: University Press of America, 2012.

- Rudolph, Kurt. *Historical Fundamentals and the Study of Religions*. New York: MacMillan, 1985.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği". *İslamî İlimler Dergisi* 13 (Aralık 2021), 195-219.
- Özdemir, Muhammet. "Agnostik Tanrı". *Bir Dünya Tanrı*. ed. Mustafa Tekin. 436-470. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022.
- Tatar, Burhanettin. "Din Dilinin Ontolojik-Tarihsel Karakteri Üzerine Notlar". *Din Dili*. haz. Ahmet Baydar, 19-62. İstanbul: Kuramer, 2015.
- Tekin, Mustafa. "Postmodern Tanrı". *Bir Dünya Tanrı*. ed. Mustafa Tekin. 543-573. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2022.
- Tolle, Eckhart. *The Power of Now: A Guide To Spiritual Enlightenment*. London: Hodder & Stoughton 2001.
- Turan, Süleyman. *Abusionem: Yeni Dini Hareketlerin İstismar Dünyası*. İstanbul: Okur Akademi, 2022.
- Turan, Süleyman - Battal, Emine. "Giriş: Yeni Dini Hareketler". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan- Emine Battal, 11-16. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Turan, Süleyman - Battal, Emine. "Yeni Dini Hareketlerde Mehdi ve Mesih İnancı". *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 289-305. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Turan, Süleyman - Uzun, Sema Nur. "Yeni Dini Hareketler ve Sanal Misyonerlik. Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik". ed. Süleyman Turan. 109-120. İstanbul: Eğitim Yayınevi, 2022.

